

FÖRHANDLINGAR

Nationalekonomiska Föreningen

1995-01-18

Sammanfattade och redigerade av PIRJO FURTENBACH

Ordförande: Björn Sprängare

Inledare: finansminister Göran Persson, chefekonom Lars Heikensten, professor Ulf Jakobsson och professor Lars Jonung.

Övriga debattdeltagare: Danne Nordling, Rolf Englund och Sven-Olof Lodin.

Finansplanen och den ekonomiska politiken

Björn Sprängare:

Jag hälsar alla välkomna till dessa förhandlingar och vänder mig då särskilt till Göran Persson och hälsar dig varmt välkommen. De övriga som jag speciellt vänder mig till är Lars Heikensten, Ulf Jakobsson och Lars Jonung. De kommer att få ordet i bokstavsordning för att gå igenom finansministerns finansplan. Innan vi lyssnar på finansministern och på dem som skall nagelfara finansplanen och den ekonomiska politiken skall vi ha ett litet medlemsmöte. Marianne Nessén som är stand-in för Anders Paalzow informerar om inval av nya medlemmar.

Marianne Nessén:

23 personer söker inval i Nationalekonomiska Föreningen.

Björn Sprängare:

Jag förklarar dessa personer invalda i föreningen. Finansministern får börja med att presentera finansplanen. Detta är sextioandra gången som vi i Nationalekonomiska Föreningen samlas för att lyssna på finansministerns presentation av finans-

planen – det är en mycket traditionsrik övning som vi nu inleder. Efter finansministern kommenterar opponenterna finansplanen. När detta är gjort får finansministern chans att kommentera det som har sagts varefter det finns en möjlighet för vardera opponenten att ge en replik. Finansministern får sedan slutordet. Därefter öppnas talarstolen för er i auditoriet att ställa frågor och kommentera. Med dessa ord öppnar vi kvällens presentation av finansplanen, var så god Göran Persson.

Göran Persson:

God afton. Jag har blivit informerad om att detta tal skall publiceras i sin helhet i *Ekonomisk Debatt*. Därför vill jag föra till handlingarna att jag inte har något skrivet manus. Jag vill dessutom be er ha överseende med att jag är lite krasslig. Av någon outgrundlig anledning har jag lyckats hålla förkylningar och annat ifrån mig till den dagen budgeten var presenterad. Som om inte förkylningen var nog har jag också drabbats av ryggsjuka. Det är kronan på verket på en ovanligt slitsam och inspirerande höst då jag haft förmånen att

vara både finansminister, skatteminister och kommunminister.

Vi har nu lagt fram vår första budget och vår första finansplan. Jag tänker inte presentera siffror eller diagram eftersom ni bör ha tagit del av dem vid det här laget. Finansplanen hör hemma i en politisk miljö. Det innebär att den skall behandlas i riksdagen. Den skall vara en förutsättning för arbetsmarknadens parter och den skall utgöra en riktlinje för det offentliga samtalet om ekonomisk politik.

Låt mig börja med en reflektion över den senaste veckans debatt. När jag presenterade budgeten för en vecka sedan, var de flesta kommentarer från marknaden och ekonomer att vi gjorde för lite. Till min stora glädje hade även den borgerliga oppositionen den uppfattningen. Idag har den stämningen förbytts. Våldigt många talar nu om att det är en mycket starkare underliggande utveckling i statens finanser än vad som nämns i finansplanen.

"Persson mörkar för att få politiskt handlingsutrymme att ta hem besparingarna", sägs det. Samtidigt har en av de mest ansedda på den svenska marknaden sagt att nu faller de svenska räntorna. För en vecka sedan var det tvärtom. Ytterligare en vecka tillbaka var det återigen tvärtom – då dominerade LO-ekonomerna debatten. Jag räknar med att nästa vecka kan det än en gång bli tvärtom. Jag lyssnar på detta, men bryr mig inte så väldigt mycket om det.

Den bedömning vi har gjort, och som ligger till grund för de åtgärder vi har föreslagit, lades fast på Bommersvik den 8 oktober 1994. Det var dagen efter det att vi suttit med Finansdepartementets tjänstemän och gått igenom det aktuella läget. Resultatet blev den statsfinansiella sanering vi nu presenterar. Valmanifestet räckte inte ända fram. Först tillkom det 20 miljarder på grund av EU-avgiften. Sedan ytterligare 20 miljarder i besparingar. På den grunden vilar den finansplan vi nu lägger fram. De förslag som blev resulta-

tet av detta resonemang har vi nu successivt tagit till riksdagen. De senaste 22 miljarderna ligger nu i ett paket på riksdagens bord. Om vi summerar uppgår det till 114 miljarder kronor inklusive de 18 miljarder vi ärvde från den gamla regeringen. Det är en utomordentligt stor statsfinansiell sanering.

Den första propositionen innehöll 57 miljarder med tyngdpunkt på skattehöjningar. Besparingarna var lätta att ta eftersom de till stor del nyper till successivt som exempelvis genom den minskade indexeringen. Sedan kom EU-finansieringen med arbetsgivaravgifter och vissa skattehöjningar. Därtill presenterades nedskärningar på 6 miljarder som ersätts av program som vi nu får tillgång till genom gemenskapens försorg. Och ovanpå detta skulle ytterligare 20 miljarder i budgetförstärkningar komma i budgetpropositionen. Dessa 20 miljarder blev 22, helt och hållet på utgiftssidan. Jag har letat efter motsvarigheter i Europa och möjligen gjorde danskarna något liknande i början på 1980-talet. Vi gör nu något som väldigt få har gjort. Jag har sagt det förut och säger det igen. Det är ingen konst att göra denna kalkyl på papper och visa att förstärkningarna är nödvändiga. Det svåra består i att ta det fram till politiska beslut.

Våldigt mycket av bakläset i den svenska ekonomiska politiken består av att vi har ägnat oss åt seminarieövningar. Alla har i stort sett varit överens om vad som bör göras, men har inte lyckats skapa enhet om hur det skall göras och inte lyckats skapa majoritet att göra det. Vi har successivt glidit mot en avgrund. Jag använder uttrycket "avgrund" för läget är utomordentligt allvarligt och farligt.

Trots detta har man nu börjat säga, "det blir inte så farligt som finansministern påstår, det blir inga 229 miljarder kronor i upplåningsbehov 1994/95, det blir inte mer än 195 miljarder kronor". Någon säger att det till och med kan gå så långt – och så kvickt – att budgetunderskottet innevarande budgetår rentav kan sluta på

100 miljarder kronor. Därmed, skulle underförstått, krisen, vara över. Tänk om någon för fem år sedan hade talat om ett budgetunderskott på 100 miljarder. Ingen hade kommit på tanken att säga att krisen skulle vara över. Till följd av en slapp ekonomisk politik och en bristande insikt om det allvarliga läget håller vi på att hamna i en situation där vi betraktar ohyggliga underskott som något naturligt. Det är utomordentligt farligt. 100 miljarder kronor i underskott representerar ett kraftigt hot mot välfärdssamhället.

I den svenska politiska debatten håller vi på att tappa proportionerna kring ekonomiska tal. Min första sammankomst med mina kolleger i Europa i Ekofin-rådet innehöll – som de alltid gör – en lunch. Där ägnade Europas ledande ekonomiska politiker en timme åt att diskutera ett anslag på i storleksordningen 10 miljoner kronor. Ett svenskt riksdagsutskott skulle betrakta beloppet som något man alltid kan godkänna – "det är ändå på marginalen".

Jag tror att vi har framför oss flera hårda budgetarbeten där vi kommer att vara tvungna att bedriva en stram finanspolitik. Men, det kommer inte att bli så många stora besparingar. Besparingarna kommer att bestå av kanske hundratals små förslag. Men alla dessa förslag summerar till betydande belopp. Var det möjligt så att vi tog oss in i krisen med hjälp av ett förskjutet perspektiv eller en förskjuten uppfattning om proportionerna? Om det är så att 100 miljarder kronor kan få oss att dra en lättnadens suck, är det ett uttryck för den svenska ekonomisk-politiska krisen.

Det är möjligt att vi i finansplanen har en del säkerhetsmarginaler. Det måste vi ha. Bara en dåre lägger fram en finansplan som inte innehåller några marginaler i det läge som vi nu befinner oss i. Jag har i riksdagen jagat min företrädare därför att hon var för optimistisk. Jag har till och med beskyllt henne för att ha räknat fel. Nu, när jag själv kommit in i Finansdepar-

tementet, inser jag att det inte var hon själv som räknade fel. Det var andra som räknade åt henne. Men det politiska ansvaret fick hon bära. Det är rätt. Jag tar gärna kritik för att vi har räknat fel om bara felräkningen är åt det hållet att vi får revidera våra prognoser i rätt riktning.

När vi nu lägger fram dessa åtstramningar drabbas jag av kritiken att jag tar i för mycket. "Regeringen knäcker den uppåtgående konjunkturen" sägs det. "Det underliggande trycket, det uppåtgående draget i exportindustrin och investeringar, är inte starkt nog. Med dessa åtstramningar riskerar vi att hushållen håller igen och sparar för mycket". Det är möjligt att det är så – men det vet vi inte förrän efteråt. Det är en avvägning och en risk man får ta.

Men om vi inte nu utnyttjar tillfället att pressa tillbaka skulden kommer omvärlden att tro att vi inte har tillräcklig kontroll över statsfinanserna. I så fall tar vi oss inte ur det dilemma vi försatts i. Då leder det till fortsatt höga räntor och fortsatt penningpolitisk åtstramning. Då blir det inte heller något lyft i sysselsättning eller några förbättringar i statsfinanserna. Det är en oerhört svår avvägning och man kan inte med säkerhet säga vad som är rätt eller fel. Risken att ta i för lite är – enligt min uppfattning – större än risken att ta i för mycket.

Den nödvändiga återhämtningen av statsfinanserna har en annan, oerhört stark, politisk betydelse. Idag kan enskilda personer på marknaden, ibland med goda kunskaper om vårt land, ibland med mindre goda kunskaper om vårt land, förändra förutsättningarna för vår ekonomiska utveckling. Detta för att vi är beroende av att låna. För en politiker som har begärt mandat av väljarna att få ta ansvar för gemensamma angelägenheter, är det svårt att föra en dialog med människor som finns i marknaden, ofta slutna, rum. Därför är frågan om statsskulden en fråga om de folkvalda organens kraft. I den meningen har skuldsättningen en oerhörd

politisk betydelse. En socialdemokrat – som har varit med om att partiet byggt upp välfärdsstaten – kan bara konstatera att om vi inte klarar statsfinanserna, vrids instrumentet ur händerna. Dessutom lägger vi fram ett program i budgeten för att understödja tillväxten. Även detta program är fyllt av avvägningar. Jag tror inte på att dra ned arbetsmarknadspolitiken drastiskt. Däremot finns det inte någon anledning att inte driva åtgärderna från passivt kontantmottagande över mot aktiv verksamhet.

Efter presentationen av budgetförslaget har ett av de mer märkliga inslagen varit protesterna mot att vi föreslår att de som är under 20 år inte skall ha rätt att uppbära A-kasseersättning. Det har ansetts orättvist mot de unga. Jag förstår inte det resonemanget. I budgetpropositionen ger vi en möjlighet för alla under 20 år att få kontakt med arbetsmarknaden. Att få en introduktion, utbildning eller annan aktivitet som gör att de söker ett jobb. Detta kostar statskassan betydligt mer pengar än vad besparingen i form av utebliven A-kasseersättning för ungdomar under 20 år representerar. Man säger att det är deras rättighet. Det är möjligt att man kan se det på det sättet. Men det är inget bra samhälle som vänjer 18–19-åringar vid att uppbära kontanterersättning för arbetslöshet. Om man är i den åldern och har arbetslöshetsersättning så har man troligen missat sin gymnasieutbildning. Då är det inte ersättning man behöver. Då skall man se till att man är rustad för ett jobb. Kritik har också kommit från fackföreningarna. Men om det är så att man endast är medlem i en fackförening för att uppbära arbetslöshetsersättning, har man snävat in den fackliga rörelsens betydelse alldeles för mycket.

Vi har också fått kritik för att vi skär i barnbidragen. Jag håller med om att det gör ont. Det är ingen tvekan om att när man gör neddragningar av det slag vi nu gör så träffar det varje svensk familj. Då vänder man sig mot oss och säger att det

drabbar de svagaste. De har rätt i den meningen att saneringen drabbar de svaga, men det drabbar också de starka. Den fördelningspolitiska profilen på de åtgärder vi har genomfört och föreslagit visar att de som har höga inkomster och inkomster av kapital drabbas mest av skattehöjningar. De som har lägre inkomster drabbas mest av nedskärningar i det sociala systemet. Men faktum är att den tiondel av de svenska hushållen som har det bäst bidrar till nästan 30 procent av budgetsaneringen. Den tiondel som har det sämst bär 5–6 procent av budgetsaneringen. Om man med fördelningspolitik menar att några skall gå fria, har man inte förstått begreppet. Fördelningspolitik innebär att alla kommer att bidra, men de som har de bästa förutsättningarna kommer att bidra mest.

Det finns några saker som kan sätta käppar i hjulet. En sak är att regeringen nu samlat sig kring förslaget. Något annat är om riksdagen orkar fatta beslutet. "Det är för mycket skattehöjningar". "Det är fel besparingar" och "det är för lite besparingar". De som kritiserar de 46 miljarderna i besparingar och säger att de är tagna på fel ställe, varågod och ersätt dem med andra besparingar. De som tycker att 48 plus 46 miljarder är för lite och att skattehöjningarna på 48 miljarder skall ersättas med besparingar, ta fram dem och visa var de finns. Mitt budskap till riksdagen är: Har ni den här uppfattningen och den här kritiken av finansplanen, fäll då inte dessa ynka 22 miljarder i besparingar utan låt åtminstone dem gå som ett första bidrag genom riksdagen. Jag tror dock inte att riksdagen kan mobilisera majoriteter som fäller besparingsförslag. Det kan bli förändringar av ett och annat slag, men jag tror att det mesta går igenom riksdagen.

Det finns en jättelik sektor i den svenska ekonomin som inte behandlas i budgetpropositionen, och som jag medvetet har skjutit till efter riksdagsbehandlingen av detta sparpaket. Det är kommu-

nernas och landstingens ekonomi. Min uppfattning är att vi i det längsta skall skydda dem från nedskärningar och besparingar. Om det går, återstår att se. Behovet av budgetförstärkningar försvinner inte, även om riksdagen inte beslutar om det. I så fall tvingas jag gå till riksdagen med en kompletteringsproposition där det vi inte orkade spara i transfereringssystem och statlig konsumtion måste rullas över på kommuner och landsting. De riksdagsmän som avstår från att ta det nationella ansvaret får då åka hem och övertyga sina kommunal- och landstingskolleger om att de skall göra jobbet. Det är en viktig politisk konstruktion. Det finns inte någon bakväg ut ur detta besparingsbeting. Den proposition som reglerar beskattningen av jordbruksfastigheter är också utsatt till efter det datum budgetförslaget är färdigbehandlat i riksdagen. Dessutom är det bostadspolitiska området inte på något sätt drabbat i budgetförslaget.

Avtalsrörelsen är ett orosmoment. Man säger nu att jag med olika åtgärder skall underlätta avtalsrörelsen. Det kan jag inte. Man menar att jag skall gå in med förmåner av olika slag. En finansminister som tvingas låna 243 miljarder i kommande budget kan som enda bidrag till avtalsrörelsen formulera en trovärdig ekonomisk politik så att räntorna faller. Mer än så kan jag inte göra. Jag vet att arbetsmarknadens parter har god ekonomisk kunskap. Det finns stora avdelningar både hos arbetsgivarna och löntagarna som har nationalekonomisk kompetens. Det är en garanti för att de vet hur det ligger till. Det innebär att jag inte på något sätt behöver bekymra mig om att det saknas kunskap om läget. Nu kan de i en fri förhandling ta ansvar. Det är möjligt att fackföreningsrörelsen tar hem för mycket, kanske inte i de centrala förhandlingarna men lokalt. Jag har dock svårt att moralisera över den ena parten i förhandlingar. Om det är så att löneökningar blir för stora finns det en arbetsgivarsida som i

högstämnda middagstal och i den politiska retoriken talar för återhållsamhet, men som i praktiskt hanterande icke förmår att hålla igen.

Två parter formulerar ett avtal och när vi i finansplanen talar om en starkare krona, kan inte avtalsrörelsen bedrivas utan hänsyn till detta. Väldigt mycket av den goda konkurrenskraft som exportindustrin representerar är resultatet av kompetens och briljans och produktivitet. Men man kan inte blunda för att en svag krona har satt en extraprislapp på exporten. En stark krona och för höga löneökningar vore ett allvarligt hot mot exportindustrin. Parterna får ta sitt ansvar och jag är övertygad om att de har kompetens nog att göra det.

Att stabilisera statsskulden är ett måttligt ekonomisk-politiskt mål. Stabilisering av statsskulden 1998 är ett svagt mål, och också stabilisering 1997 representerar en svag situation. Om vi går in i nästa lågkonjunktur utan att ha stabiliserat statsskulden och dessutom ha pressat tillbaka den något kommer nästa lågkonjunktur att drabba hårt. Vi har då mycket små möjligheter att möta en stigande arbetslöshet med åtgärder. Detta är skräckscenariot och det stora hotet. Att politiskt understödja optimismen så att hushållen vågar konsumera, men ändå beskriva det framtida bekymret är det verkliga mästerskapet. Jag tror att detta kan gå. Men jag varnar återigen för att vara för optimistisk. Det finns ingen anledning att ta ut glädjekalkyler. Detta är i korthet vad finansplanen handlar om. Sedan kan man bedöma olika avvägningar och beräkningar, men ytterst är det en fråga om hur man skapar uppslutning hos det svenska folket.

Björn Sprängare:

Tack Göran Persson. Du sade tidigare att det är första gången som du är med i Nationalekonomiska Föreningen. Det finns kanske anledning att förmoda att du kom-

mer flera gånger. Det beror rätt mycket på om du lyckas med det du vill ha presenterat, att skapa de förutsättningar att få uppslutning av det svenska folket runt finansplanen.

I Nationalekonomiska Föreningen utgår vi ifrån den kompetens som finns i föreningen och den skall vi höra på när nu Lars Heikensten presenterar sin syn på finansplanen.

Lars Heikensten:

Låt mig börja med att tacka för att ha fått komma hit och kommentera årets finansplan. Det känns både som ett privilegium och en utmaning att få ge synpunkter på den ekonomiska politiken i den exceptionellt svåra situation som vi nu befinner oss i.

Finansministern lät förstå att ekonomi inte är så svårt. Det har han gjort tidigare: "Att som ekonomerna göra långa listor på sparprojekt det kan vilken gymnasist som helst" sade finansministern tex på den Stora räntedagen. "Det är det politiska genomförandet som är det svåra!"

I huvudsak är jag beredd att hålla med. Det är i politikens värld som de stora misstagen begåtts under de senaste 20 åren. Problemet är de institutioner och regelverk som vi har byggt upp under lång tid. De har inte visat sig kunna hantera – och har inte anpassat sig till – de krav på förändring som ställts under de senaste 20 åren.

Samtidigt måste jag erkänna att jag för min del inte tycker att ekonomi är fullt så enkelt som finansministern låter påskina. Jag skall senare återkomma till många av de analyser av system och mikroproblem som ekonomerna har gjort. De står sig i allmänhet ganska bra. Men samtidigt måste jag erkänna att det också begåtts en hel del misstag av ekonomer under det senaste decenniet. Det gäller konsekvenserna av kreditmarknadsavregleringen, det gäller bedömningen av finanskrascher på 1980-talet, osv. Jag tycker också att 80-

talets diskussioner om växelkurspolitiken, inte minst den av akademiska ekonomer, står sig rätt illa så här i efterskott.

Nu står vi i alla fall här i mitten av 1990-talet med stora problem och det finns goda skäl för alla att visa en betydande ödmjukhet.

Låt mig nu så utförligt som tiden medger tala om tre saker:

1. Det ekonomiska läget
2. Statens finanser
3. Struktur- och systemproblem i den svenska ekonomin

Först det ekonomiska läget. Min bild stämmer relativt väl med den som Finansdepartementet har. Låt mig ändå ta upp tre aspekter.

Vi befinner oss, tror jag, ungefär i mitten av en ganska lång internationell högkonjunktur. Hittills har uppgången varit investeringsledd och burits av produktivitetstillväxt. Det talar för att den skulle kunna bli ganska lång, särskilt som konjunkturen verkar kulminera vid olika tidpunkter i USA, Europa och Japan. Sammantaget tyder detta också på att inflationen skulle kunna förbli låg.

Den största risken som jag ser utgör utvecklingen i Amerika. Om inte Federal Reserve lyckas få håll på tillväxten under det närmaste halvåret, kan det leda till ett ganska abrupt slut på högkonjunkturen redan under nästa år. Då brukar Sverige tillhöra de länder i Europa som drabbas allra hårdast. Särskilt gäller detta om dollarn faller, vilket inte alls varit ovanligt tidigare i liknande situationer.

Så till Sverige. Uppgången domineras här, som alla vet, av exporttillväxten. Industrin har kommit i gång rejält och nu växer också de industrinära tjänsterna. Detta är inte överraskande. Det förvånande är snarast den pessimism som har funnits hos många bedömare långt in i uppgången.

Konsumtionen är en riskfaktor och den har diskuterats en hel del på senare tid.

Jag skall inte orda så mycket om den här. Låt mig bara påpeka att den inte är fullt så betydelsefull som många tror. Vi har roat oss med att göra en partiell kalkyl med Finansdepartementets bedömningar som grund. Vad händer om hushållens sparande inte faller och allt övrigt blir ungefär likartat? Då blir tillväxten kanske 1,5–2 procent i år. Det är inte fullt så illa som debatten givit intryck av.

Den sista riskfaktorn jag tänkte beröra är inflationen. Även här är vårt scenario relativt likt regeringens om inte fullt så optimistiskt. Vi räknar med inflationstakter mellan 3 och 4 procent de närmaste åren.

Problemet är – som jag ser det – i första hand inte den mekanism som lyfts fram i debatten, att importprisstegringar i kronans kölvatten skulle leda till prisstegringar. Denna inflationsfaktor tror jag är hanterbar när vi nu verkar få ytterligare ett par år med låg inhemsk efterfrågan. Det finns då inte så mycket utrymme för företagen att höja sina priser. Men det finns andra inflationsrisker. Dels har vi en internationell prisuppgång på en del varor och tjänster. Skattehöjningar bidrar också med ungefär en procentenhet per år till inflationen de närmaste två åren. Slutligen har vi flaskhalsproblem i delar av ekonomin, framförallt i industrin.

Ett problem – men det lär vi diskutera någon annan gång – är att penningpolitiken inte är särskilt effektiv när det gäller att motverka den här typen av inflationsrisker. Det gäller i varje fall så länge kronan inte stiger.

Viktigast för hur det går med inflationen är avtalsrörelsen. Denna berörde även Göran Persson. Det är via avtalsrörelsen som skattehöjningar och flaskhalsar riskerar att generera inflation. Innehållet i finansplanen på detta område är som Göran Persson antydde egentligen bara förhoppningar om tvåårsavtal på låg nivå. Att det står mer är inte så underligt och inte heller är det fel. Jag gillar i grunden den attityd som regeringen intagit i

denna fråga. Den skiljer sig rätt mycket från politiken under 1980-talet. LO har på senare tid argumenterat för att avtalsrörelsen försvåras om barnbidraget tas bort. Mönstret känns väl igen. Det enda råd man kan ge Göran Persson är: Bry dig inte om det. Den finanspolitik som situationen kräver måste bedrivas. Jag tror dessutom att det är det bästa också för LO på lite sikt. I varje fall utgår jag ifrån att de ändå inte kommenderar sina trupper och att de därför inte kan leverera lägre avtal bara för att barnbidraget blir kvar. Det är därför meningslöst att göra denna typ av eftergifter.

Därmed har jag kommit in på nästa huvudområde: *finanspolitiken*. Hur skall den värderas mot bakgrund av läget i ekonomin? Åtstramningen 1995 förefaller mot bakgrund av vad vi nu vet om efterfrågan relativt väl avvägd. Mer borde dock kunna göras 1996. Man kan tolka det som Göran Persson sade som att han har beredskap för detta. Jag hoppas att det är en riktig tolkning. Det som inte görs de närmaste två åren riskerar annars att bli nödvändigt 1997–1998, när konjunkturen åter kan vara på väg ner. Även här kan det vara läge att anknyta till 1980-talet. Hade en del av de åtgärder som nu vidtas eller som vidtagits under senare år satts in i tid i mitten av 80-talet, hade situationen idag enligt min bedömning varit helt annorlunda.

Finanspolitiken i lite mer långsiktigt perspektiv skall Ulf Jakobsson ta upp. Därför skall jag inte orda så mycket om detta. Låt mig bara notera att jag länge varit rätt optimistisk när det gäller budgetutvecklingen under de närmaste åren. Den cykliska budgetförbättringen är betydande, betydligt större än vad tex OECDs och Riksbankens bedömningar har indikerat. Även vi som har varit optimister har gång efter gång fått räkna ner lånebehovet under senare tid. Och det trots att räntenivån varit högre. Det tyder i sin tur på en ännu kraftigare underlig-

gande utveckling. Jag tror att det ligger en hel del i de siffror som finansministern refererade. Det statliga lånebehovet kan mycket väl bli 30–50 miljarder lägre innevarande budgetår än vad finansministern räknat med. Därför tror jag att en stabilisering av statsskulden 1997–1998 är fullt möjlig.

Kanske skall jag understryka att jag verkligen inte säger detta för att bagatellisera underskottet. Jag delar också Göran Perssons uppfattning att målet inte är särskilt ambitiöst.

Det främsta hotet är räntornas utveckling. Den hänger i hög grad ihop med trovärdigheten i den ekonomiska politiken. Vi svenskar vill gärna tro att utlåningar som överväger att köpa svenska obligationer väljer mellan dessa och tyska eller kanske danska obligationer. Men vi är mycket mer exotiska än så. Placerarna har Italien och Spanien i samma "korg" som man har Sverige. När Berlusconi kallades till förundersökning steg den svenska räntan. Det är dessa länder som är våra gelikar. Vi vet det men vi vill inte ta det till oss.

Därmed är jag färdig att ta mig an *struktur- och tillväxtproblem* med den svenska ekonomin. Här är finansplanen svag. Det gäller både analytiskt och politiskt. Ansatsen är ofta kameral, sparandet i olika sektorer diskuteras i nationalräkenskaps-termer; det skall vara lite mer i den offentliga sektorn och det skall vara lite mindre i den privata sektorn. Men vad är det egentligen som styr detta? Vad är det som behövs för att få igång investeringarna? Kan det möjligen vara så att kapitalbeskattningen spelar roll i detta sammanhang? Naturligtvis behövs det efterfrågan i ekonomin och om detta skrivs det en hel del. Men räcker verkligen det? Vi har under flera decennier haft en svag tillväxt och en i förhållande till omvärlden låg investeringskvot.

Eller hur är det med arbetsmarknaden? Finansplanen betonar att det gäller att

undvika att arbetslösheten biter sig fast och i detta är det bara att instämma. Men bör man då inte parallellt med de utbildningssatsningar och annat som föreslås se över en del av de regler och institutioner som försvårar tex nyrekrytering? Regeringen gör snarast motsatsen genom att minska möjligheterna till provanställning. Samtidigt anser den sig ha råd att satsa 7 miljarder på att sänka arbetsgivaravgifterna just för att öka nyanställningarna.

Mer generellt kan man fråga sig om regeringen har klart för sig vilka drivkrafter och motiv som finns i ekonomin och som leder den åt ett på längre sikt önskvärt håll. Det kan man i varje fall inte se om man läser finansplanen. Det enda avsnitt som inte handlar om budget- och stabiliseringspolitik, som verkar vara skrivet med lite känsla, är det som rör fördelningsspolitiken. Men också i detta avsnitt dominerar i huvudsak kortsiktiga och statiska perspektiv.

Det här är olyckligt. Jag kan i och för sig förstå att den djupa nedgången i ekonomin 1991–1993, med finanskraschen och andra sviter efter 1980-talet, har misskrediterat åtgärder för att förbättra ekonomins funktionssätt. Situationen har naturligtvis inte heller blivit bättre av att en del ekonomer i debatten starkt överdrivit de positiva effekterna vissa strukturåtgärder skulle kunna få. Till detta kommer att många analyser använts i politiskt syfte och att effekterna då har överdrivits ännu mer.

Ändå är jag starkt kritisk till finansplanen i dessa delar. Arbetet för att förbättra ekonomins funktionssätt måste drivas långsiktigt. Det är olyckligt om det stoppas upp med jämna mellanrum till följd av regimskiften eller konjunkturnedgångar eller vad det nu kan vara. Det leder till en ryckighet i politiken och därmed till raka motsatsen till de fasta spelregler regeringen talar sig varm för. Det är också viktigt att tålmodigt och kontinuerligt bilda opinion för förändringar. Om man inte

med kraft bedriver detta arbete inom Finansdepartementet, kommer det inte annat än undantagsvis att drivas någon annanstans i regeringskansliet heller. Det är min absoluta övertygelse.

Erfarenheterna av de åtgärder som vidtagits har inte heller varit så dåliga. Effekterna av förändringar som gjorts har många gånger varit större än man har trott. Det gäller sjukfrånvaron, effekterna av sparandet till följd av skattereformen, osv. Ett något absurt exempel på strukturpolitikens effektivitet finns i finansplanen. När man nu tar bort karensdagen kostar det knappt 1/2 miljard men man sparade, om jag inte minns fel, 2 miljarder när man införde den.

Däremot är det inget tvekan om att många åtgärder kommit fel i tiden. Till myterna om 1980-talet hör att den kris vi då kom in i berodde enbart på att efterfrågan ökade dramatiskt. Det gjorde den visserligen, men produktivitetstillväxten var oerhört svag. Om man går tillbaka och tittar på de prognoser som gjordes, ser man att felbedömningarna på ekonomins utbudssida var lika allvarliga som på efterfrågesidan. När strukturåtgärderna äntligen kom i gång så sakteliga 1988, efter motstånd från alla upptänkliga särintressen, var Sverige redan ganska nära nästa konjunkturnedgång. Risker är att samma mönster nu upprepas. Arbetet med svåra strukturreformer bromsas upp, när allas uppmärksamhet koncentreras på att få ordning i statens finanser. När det väl är gjort, kan det ur konjunktursynvinkel vara för sent att sätta igång med strukturåtgärder.

För att sammanfatta och runda av: Årets finansplan är något av ett Herkulesprov när det gäller åtstramning. Det är fullt möjligt att de åtgärder som vidtas räcker för att uppnå målet att stabilisera statens skuld. Men mycket hänger på ränteutvecklingen och den beror i sin tur på trovärdigheten i politiken.

Här finns det tydliga svagheter. De

hänger ihop med vår historia och med bristen på politisk enighet. Men de beror också på att regeringen höjer ribban för budgetpolitiken genom att snarare försämrar än förbättrar ekonomins funktionsätt.

För ett par dagar sedan publicerade en grupp amerikanska ekonomer en bedömning av svensk ekonomi. De landar i en slutsats som jag närmast skulle vilja beskriva som att de varnar för en svensk systemkollaps. Liknande slutsatser har i och för sig framförts tidigare. Men enligt min bedömning är det här en ovanligt kvalificerad grupp. Till bilden hör också att de består av forskare som jag uppfattat som i grunden väldigt positiva till Sverige – flera av dem för övrigt med ganska tydliga vänstersympatier.

Borde vi inte öppna oss för denna typ av synpunkter? Dessa forskare kan naturligtvis ha fel i sin analys och allt de säger tror jag inte på. Men antag att de i huvudsak ändå skulle ha rätt. Tänk om det är som de säger! Vem är det då som bär ansvaret? Det är en sak att det var svårt att få folk att lyssna på budskap av den här typen 1985 och att acceptera nödvändiga förändringar. Men nu, tio år senare, när vi lider av sviterna av efterkrigstidens värsta ekonomiska kris, borde vi då inte våga gå lite längre och försöka att ta kommandot över utvecklingen?

Vi hörde alldeles nyss en nybliven finansminister. Han har fortfarande chansen att välja väg. Flera finansplaner ligger rimligtvis framför honom. Han kan fortfarande bli "återtågets hjälte". Han kan bli mannen som "trimmar" välfärdssamhället så att det överlever med en stark kärna. Men han kan också bli en till i raden av dem som för sent gjorde för lite på resan utför.

Ulf Jakobsson:

Låt mig först konstatera att jag håller med i mycket av vad som sagts av finansministern och av Lars Heikensten. Finansmi-

nistern tog upp de senaste dagarnas debatt kring budgetunderskottets storlek. Han har alldeles rätt när han påpekar att den speglar en brist på krismedvetande i det svenska samhället. Man kan ana denna brist på krisinsikt även i denna upplysta församling. Det gick ett skratt genom salongen när Lars Heikensten helt riktigt refererade att när Berlusconi kom i svårigheter så steg räntorna i Sverige.

Olyckligtvis är det en dyster realitet att Sverige buntas ihop med de industriländer som har de svagaste statsfinanserna. Även den mexikanska valutans sammanbrott har slagit mot den svenska kronan och den svenska penningmarknaden. Denna typ av spridningseffekter speglar en grundläggande brist på internationellt förtroende för den svenska ekonomin och den svenska ekonomiska politiken. Dessa effekter kan gå i båda riktningarna. Jag kan sålunda mycket väl tänka mig att man i Italien håller tummarna för att Göran Persson får igenom denna budget. I annat fall stiger kanske de italienska räntorna med de svenska. Den svenska smittan var något som tidigare diskuterades mycket i de nordiska länderna. Denna smitta har förflyttat sig allt längre söderut bland länderna.

Så till den senaste tidens inströmning av pengar på Riksgäldens checkkonto. Den omedelbara frågan har på många håll blivit vad vi skall göra med alla dessa pengar. Slutsatsen har varit att det är dags att lägga sparpaketen åt sidan eftersom budgetförbättringen uppenbarligen går mycket snabbare än man tidigare trott. Där delar jag helt Göran Perssons bedömning. Även om Riksgäldens rapporter kan vara en signal om att förbättringen under 1995 kommer att bli snabbare än vad finansplanen visar, måste man ha klart för sig var riskerna ligger och vilken eventuell missbedömning som skulle vara värst.

Om regeringen å ena sidan skulle ha överskattat svårigheterna och tagit i för mycket skulle detta innebära att den i

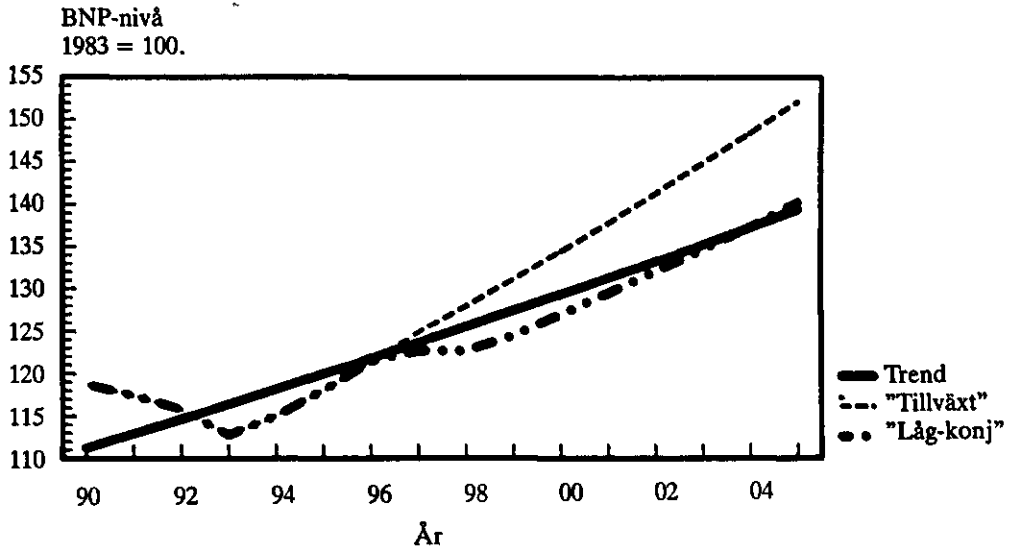
nästa konjunkturedgång skulle slippa att arbeta med åtstramningspolitik. I stället kunde den kanske till och med lätta på någon skatt för att låta finanspolitiken något motverka nedgången. Om det å andra sidan skulle visa sig att regeringen nu tar i för lite så kommer vi med största säkerhet in i en ny svår kris i nästa konjunkturedgång. Denna kan tvinga fram såväl en finanspolitisk som penningpolitisk åtstramning.

Vilken orsak har då den snabba inkomstförbättring som Riksgälden observerat. En tänkbar förklaring är att konjunkturuppgången är snabbare än vad vi nu räknar med. Uppgången av produktion och vinster inom industrin är för närvarande mycket stark. Det är dock svårt att tro att detta kan vara en huvudförklaring. De många skattehöjningar som inträffar i år, gör att det funnits starka skäl att omperiodisera inkomster från 1995 till 1994. Vi vet att den höjda skatten på reavinster har lett till stora aktieförsäljningar med höga skatteintäkter av engångskaraktär som följd. Därtill kommer att värnsskatten och höjda egenavgifter på löneinkomster också skapar incitament för tidigareläggning av inkomster. Hur stora belopp det kan vara fråga om sammantaget är mycket svårt att säga. Helt klart är dock att det kan bli helt missvisande om man försöker dra ut trender från den allra senaste tidens utveckling. En sådan trendutdragning skulle för övrigt leda till en mycket dramatisk höjning av skattekvoten som inte ter sig trovärdig. Sammanfattningsvis tror jag att utfallet 1995 kommer att bli bättre än vad Finansdepartementet nu räknar med. Men det är svårt att tro att förbättringen blir så kraftig som prognoserna under den senaste veckan givit vid handen.

Jag skall nu övergå till frågan om hur budgetutvecklingen ser ut i ett lite längre perspektiv. Utgångspunkten är två möjliga tillväxtscenarier, som anges i *Figur 1*.

Den heldragna linjen är den trendmässiga utveckling vi haft sedan början av

Figur 1 BNP-tillväxt 1990–2005. Trendmässig tillväxt jämfört med Tillväxt- respektive Lågkonjunktur-scenariot.

Not: Trendmässig tillväxt 1971–1993 ca 1,5%.

1970-talet. Linjen med streck och punkter visar BNP-utvecklingen år för år med Finansdepartementets prognos för 1995 och 96 inlagda. Därefter påbörjas en ny konjunkturavmattning, som åtföljs av en tillväxt på 2,5 procent. Den streckade linjen innebär en förlängning av Finansdepartementets prognos med 2,5 procents tillväxt.

I de följande figurerna skall jag visa statsskuldens utveckling i de båda scenarierna. I båda scenarierna förutsätts att finansplanens åtgärder bli genomförda. Realräntan ligger i båda fallen på 5 procent. *Figur 2* utgår från tillväxtscenariot.

Den heldragna linjen visar statsskuldens utveckling som andel av BNP. Staplarna visar budgetunderskottet uppdelat på primärt underskott (rutad stapel) och räntebetalningar (streckad stapel). Med primärt underskott avses underskottet exklusive räntor. Den relativt höga tillväxten bidrar till en relativt snabb omsvängning av det primära underskottet till ett växande överskott i primärsaldot, representerat av nedåtriktade staplar. Denna omsvängning är tillräcklig för att vända

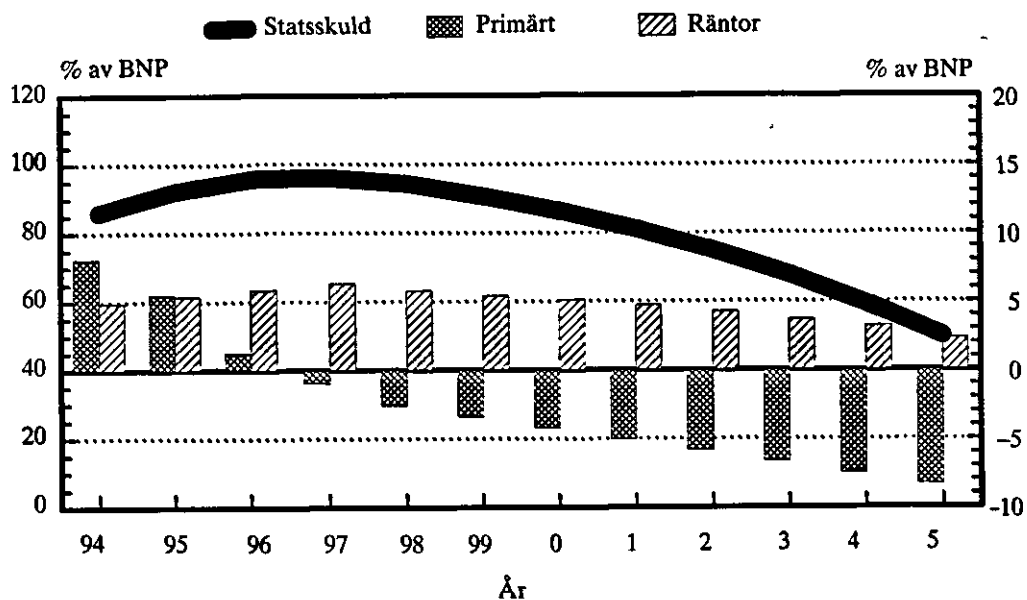
utvecklingen av statsskuden som andel av BNP. Efter sekelskiftet uppnår Sverige i detta scenario EUs konvergenskrav.

Hur skulle det se ut om vi får en rejäl konjunkturförsvagning innan sekelskiftet? Detta fall illustreras av *Figur 3*.

I detta fall stabiliseras inte skuden utan den fortsätter att öka, som andel av BNP. Man kan också se vad som åstadkommer detta. Räntebetalningarna ökar hela tiden, vilket innebär att skulddynamiken tagit överhanden. Om vi får en, med svenska mått mätt, relativt normal utveckling när det gäller tillväxt och konjunktur, så blir det den budgetutveckling som anges i detta diagram som blir den mest sannolika. Det är den relativt höga sannolikheten för detta scenario som leder till att Sverige på de internationella marknaderna sorteras in i gruppen högriskländer. Det är också detta scenario som de obehagliga ratinginstituten varnar för.

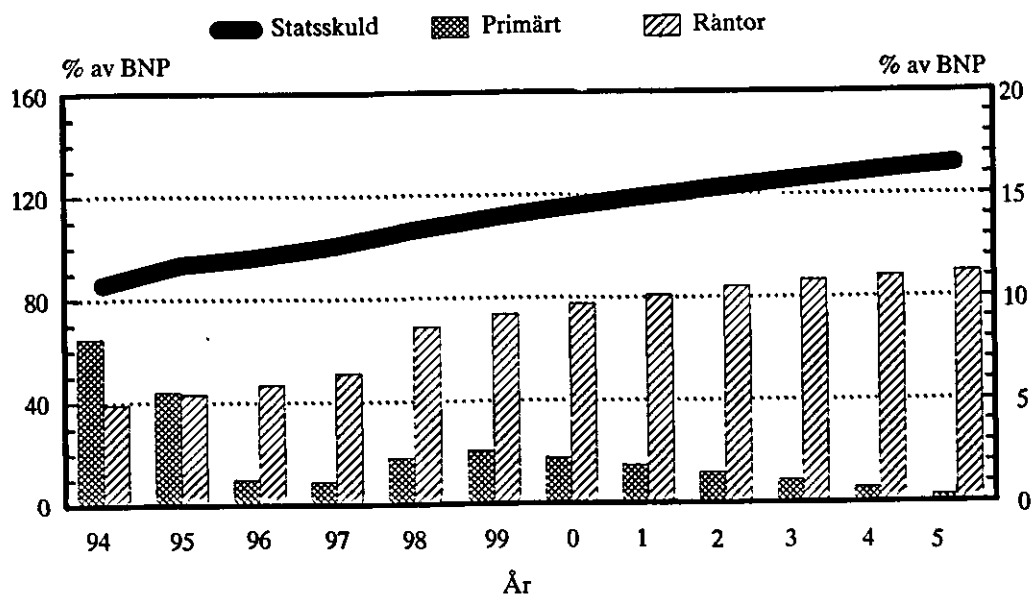
Det är emellertid inte bara teoretiska kalkyler av detta slag som väcker farhågor. Det gör också erfarenheterna från andra länder som befunnit sig i en likartad

Figur 2 Statsskuld och budgetunderskott – Tillväxt-scenario.

Not: Tillväxt enligt Finansdepartementets mellan-alternativ t o m 1998, därefter 2,5% per år.

Figur 3 Statsskuld och budgetunderskott – Lågkonjunktur 1997–99.

Not: Tillväxt enligt Finansdepartementet t o m 1996, därefter 1% 97, 0% 98, 1,5% 99 och 2% därefter.

situation som Sverige. Dessa erfarenheter visar att när ett land kommit upp i en så stor skuldandel som den svenska är det mycket svårt att bryta den negativa utvecklingen. Belgien är ett bra exempel på detta. Deras utveckling illustreras i *Figur 4*.

Belgien befann sig i början av 1980-talet i en situation, som är ganska lik Sveriges idag. Man hade en snabb ökning av skuldandelen och ett primärt underskott som är ungefär lika stort som det svenska är nu. Man genomförde också mycket drakoniska åtgärder för att åstadkomma en stabilisering. Det lyckades också för Belgien att svänga om primärsaldot till ett överskott. Räntebetalningarna blev emellertid övermäktiga. Underskottssituationen har stabiliserats, men de ständigt växande räntebetalningarna medför att skuldandelen hela tiden kryper uppåt. Belgien är därför i en mycket svår och utsatt situation, med krav på nya sparpaket för att täcka räntebetalningarna. De akuta kriserna håller sig dock på något märkligt sätt borta.

Det är intressant att jämföra den belgiska utvecklingen med den som vi hade i Sverige under 1980-talet. Denna illustreras på min sista figur för i kväll, *Figur 5*.

Den illustrerade utvecklingen har haft en mycket stor betydelse i den svenska debatten. I likhet med Belgien hade Sverige ett stort primärt underskott, som vi lyckades att vända till ett överskott. Den stora skillnaden med Belgien, var att skuldandelen var lägre och att räntebetalningarna var mera blygsamma. I och med att räntebördan inte var så betungande fick omslaget i primärsaldot ett kraftigare genomslag på det totala budgetsaldot och på skuldutvecklingen. Till skillnad från Belgien förbättrade därmed Sverige sin statsfinansiella situation ordentligt under 1980-talet.

Det är naturligt att vi nu tittar tillbaka på den svenska 80-talsutvecklingen och hoppas på en repris vad gäller den statsfinansiella utvecklingen. Min poäng är

emellertid att dagens svenska situation inte längre liknar den vi hade i Sverige 1980. Den är istället väsentligt mera lik den belgiska 1980. Vi har nu en likadan skuldsituation som Belgien hade då. Därför är också risken att vi likt Belgien skall fastna i räntefällan väsentligt mycket större nu än då. Vi bör göra jämförelsen med Belgien istället för att på mycket lösa grunder hoppas att den fabulösa återhämtningen av budgeten från 80-talets början skall upprepas än en gång. Vi har en ny situation nu och det är viktigt att komma ihåg.

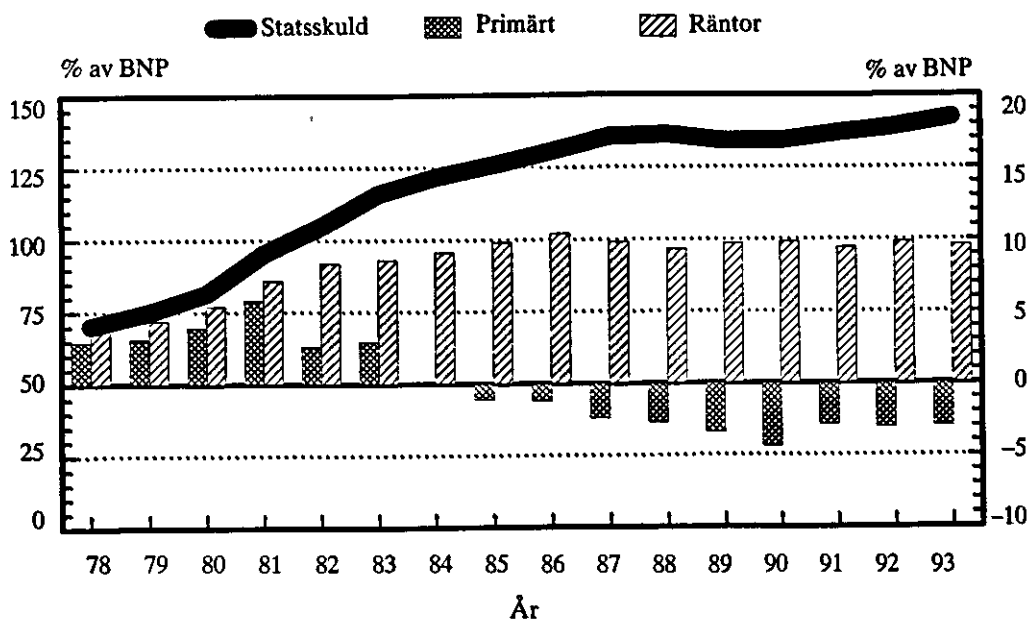
En lärdom av detta är att riskerna i den nuvarande situationen är mycket stora. Säkerhetsmarginalerna i den presenterade budgeten är snarare för små än för stora. Vi kan därför till sist komma i den dystra belgiska situationen där en allt större del av våra skatter går till att betala räntor istället för att gå till de älskade välfärdsprogrammen.

Den andra lärdomen jag vill peka på är tillväxtens betydelse. Skillnaden mellan det positiva och det negativa scenariot är en måttlig men ändå signifikant skillnad i tillväxten. Om vi skulle kunna lyfta den långsiktiga tillväxten upp till 2,5 procent, som många andra industriländer har, så skulle vägen ligga öppen för en ganska god utveckling för Sveriges del.

Det är mot denna bakgrund desto mera beklagligt att finansplanens avsnitt om ekonomisk tillväxt är mycket tunt. Det verkar som om det överhuvudtaget inte finns en uppfattning i Finansdepartementet om vad det egentligen är som kan skapa ekonomisk tillväxt. Här kan uppfattningarna gå i sär men det är utomordentligt viktigt att regeringen har en strategi eller deklarerad grundsyn i dessa frågor. Då vet de ekonomiska aktörerna vad de kan vänta sig framgent av den ekonomiska politiken och de vet i vilket klimat de gör sina investeringar. I avsaknad av strategi förblir osäkerheten stor på denna punkt, vilket är allvarligt.

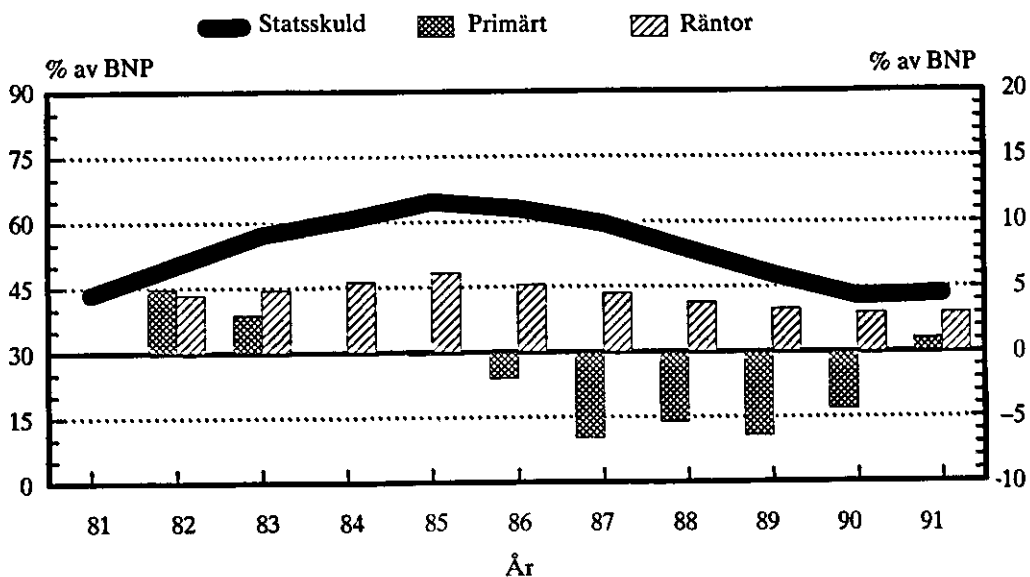
Än mera allvarligt är emellertid de till-

Figur 4 Statsskuld och budgetunderskott – Belgien 1978–1993

Not: Tillväxt enligt Finansdepartementets mellan-alternativ t o m 1998, därefter 2,5% per år.

Figur 5 Statsskuld och budgetunderskott – Sverige 1981–1991

Källa: KI.

växthämmande åtgärder som faktiskt vidtagits. De kraftiga skattehöjningarna, som är en del av regeringens budgetsaneringsprogram, kan rycka undan mattan för budgetsaneringen genom att tillväxten blir lägre. Om vi antar att siktet är inställt på ett visst budgetsaneringsmål vid sekelskiftet så motsvarar en skillnad i årlig tillväxt på 0,1 procent en skillnad på 15 miljarder i besparingar i år. Slutsatsen är att om de beslutade skattehöjningarna sänker den långsiktiga tillväxten med 0,1 procent så har skattehöjningarna i stort sett sopat bort budgeteffekten av det sparpaket som Göran Persson presenterar i årets finansplan.

Göran Persson har ikväll mycket kraftfullt och tydligt understrukt vikten av att göra en riktig politisk avvägning av budgetåtgärderna. Det politiska läggspelet måste gå ihop. Det är lätt att instämma i att detta är väsentligt. Men det tråkiga för regeringen är att det ekonomiska läggspelet också måste gå ihop. Den riktigt stora konsten är att få både det ekonomiska och det politiska läggspelet att gå ihop. Om Göran Persson kommer att klara detta vet vi ännu inte.

Det finns en viss chans om han tänker om eller tänker till ytterligare än gång när det gäller den ekonomiska tillväxten och vad som skapar förutsättningar för en sådan. Tänkandet bör resultera i en kompletteringsproposition som bygger på ett riktigt tänkande beträffande förutsättningarna för långsiktig tillväxt.

Det är endast om vi kan skapa förutsättningar för långsiktig tillväxt som vi kan ta oss ur budgetmoraset och som de grundläggande målen för välfärdsstaten kan bibehållas.

Lars Jonung:

Jag instämmer i vad Lars Heikensten och Ulf Jakobsson har sagt. Jag tänker fokusera min diskussion kring frågan: Vilken väg väljer Persson?

I kväll har en ny skatte-, kommun- och

finansminister presenterat sin första finansplan. Vad bör man vänta sig av den förstfödde? Jo, den bör vila på en vision, en grundläggande ansats.

En vision när det gäller den ekonomiska politiken bör bestå av två element. För det första bör det finnas en diagnos av de ekonomiska problemen. För det andra bör finansplanen presentera lösningen på de ekonomiska svårigheterna. I bästa fall finns en klar koppling mellan diagnosen och förslaget till ekonomisk politik.

Låt mig illustrera detta. Vi börjar med Kjell-Olof Feldt. Som nybliven finansminister lanserade han den tredje vägens ekonomiska politik. Problemet var då enligt Feldt en bristande konkurrenskraft och expansionsförmåga hos den svenska industrin. Hans lösning blev en rejäl devalvering som skulle dra upp lönsamheten inom exportsektorn och därmed produktionen och investeringarna.

För tre år sedan stod Anne Wibble inför denna församling med sin första finansplan. Det stora problemet var enligt henne den knackiga tillväxten. Den berodde på ett antal systemfel som tillkommit under den socialdemokratiska tiden. Hennes mål var att förbättra tillväxten i svensk ekonomi. Hennes medel var avreglering, privatisering, skattesänkningar och allmän liberalisering. Denna finansplan markerade inledningen på den sk enda vägen 1992-1994.

Nu möter vi Göran Perssons första finansplan. Vad finns det för vision i kvälens dokument? Vilken väg skall Persson välja? Den enda, den tredje eller, så som Lars Heikensten och Ulf Jakobsson sagt, den riskfyllda vägen, den osäkra vägen eller vad är det för väg?

Låt oss börja med att se på det första elementet i visionen, nämligen Perssons analys av orsakerna till dagens ekonomiska läge. Innan vi skriver ut det ekonomisk-politiska receptet måste vi ha en diagnos.

I inledningen av finansplanen utpekas den ekonomiska politiken under den bor-

gerliga mandatperioden som boven i krisdramat – inte helt överraskande. Att den borgerliga regeringen skulle vara så kraftfull hade jag inte väntat mig. Att den kunde skapa en så djup och varaktig konjunkturedgång på bara två år!

Jag vill utgå från ett längre perspektiv och se nedgången i den svenska ekonomin mot bakgrund av de senaste 30–40 åren. Nedgången 1989–1993 har sitt ursprung i ett byte av stabiliseringspolitisk regim, dvs i fundamentalt ändrade spelregler för såväl hushåll, företag och organisationer som för de ansvariga för den ekonomiska politiken. Detta byte av stabiliseringspolitisk regim kan också beskrivas som ett "systemskifte".

Regimskiftet byggde på två förlopp. Det första var den finansiella avregleringen 1985–89, ibland beskriven som en revolution på kapitalmarknaden. Det andra var övergången till låginflationspolitik, dvs nedtagningen av den svenska inflationstakten från en relativt hög inflation under 1970- och 1980-talen till dagens låga inflation.

Drivkraften bakom omläggningen av den ekonomiska politiken kan vi spåra till ett missnöje över hur Sverige utvecklades under 1970- och 1980-talen. Inflationen ansågs för hög och tillväxten för låg. Denna politikomläggning utformades i samarbete mellan socialdemokratin och borgerligheten, i varje fall den socialdemokrati som Kjell-Olof Feldt representerade.

Före 1985 var svensk kapitalmarknad kraftigt reglerad. Finansdepartementet var spindeln i nätet. Under Gunnar Strängs tid påminde detta system i vissa avseenden om ett svenskt gosplan. Ett resultat av kapitalmarknadsregleringarna blev låga eller negativa realräntor. Ett annat resultat var att i den finansiella isolering som Sverige levde kunde de ansvariga för den ekonomiska politiken "miss-handla" kapitalister och aktieägare mer eller mindre godtyckligt. I korthet vill jag hävda att den svenska modellen vilade på

systemet för reglering av penning- och kapitalmarknaden.

När valutaregleringen och de inhemska kreditregleringarna försvann, försvann också grundbulten i det socialdemokratiska samhällsbygget. När Sverige öppnades för den internationella kapitalmarknaden, gick realräntan upp från en nivå på minus 2–8 procent till plus 10–15 procent på kort tid. Detta blev den realräntechock som utlöste dagens kris. Andra faktorer förvärrade den. Själva politikomläggningen skedde under Kjell-Olof Feldts och Allan Larssons tid. Regeringen Bildt ärvde en tidsinställd depressionsbomb som briserade i form av en finansiell kris och en stark uppgång i arbetslösheten.

Jag saknar i finansplanen en klar beskrivning av detta förlopp. Dessutom saknar jag en diskussion om hur den ekonomiska politiken bör utformas i ett Sverige där spelreglerna är helt annorlunda. Kapitalmarknaden kan inte kontrolleras som under Strängs tid. Vägen tillbaka är stängd. Vi måste anpassa politiken efter helt nya förutsättningar. Hur skall denna politik läggas upp? Mitt svar, för att göra det enkelt för mig, kan hämtas från IMF:s policyrekommendationer under de senaste åren som de anges i *World Economic Outlook*.

För det första, den ekonomiska politiken bör vara inriktad på att skapa en flexibel och anpassningsbar ekonomi för att därmed bidra till en uthållig och långsiktigt stabil tillväxt. Avreglering, borttagande av monopol, privatisering, rationalisering av den offentliga sektorn är åtgärder som ligger i linje med detta budskap.

Regimskiftet på den finansiella marknaden bör med andra ord överföras till arbetsmarknaden och andra marknader i den svenska ekonomin. Den höga arbetslösheten i Sverige och i många europeiska länder är resultatet av trögheter och stelheter som byggts in via det politiska och juridiska systemet.

Vidare bör den offentliga sektorn rullas

tillbaka. Den höga utgiftskvoten och skattekvoten bör pressas ned som ett led i en politik för högre tillväxt. Återtåget från den stora staten bör organiseras snabbt och raskt.

Denna vision finns inte i finansplanen. Hur ser då Göran Perssons ekonomiska världsbild ut? Jag har funnit ett svar i en TV4-intervju från den 16 januari i år. Programledaren ställer frågan: "Det har funnits olika läror inom ekonomi med keynesianism och monetarism och annat – finns det någon ekonomisk lära eller teori som Du ansluter Dig till?"

Göran Persson svarar: "Ja, jag har naturligtvis läst igenom det där ordentligt och det finns mycket av det där som är klokt, men för min del är han just nu ..... det är inte särskilt användbart. Jag tror faktiskt att det handlar ytterst om ganska enkla saker. Och det handlar om att för vår del trassla oss fram och se till så att det blir noll på sista raden, att vi får ett saldo som går ihop. Och det där spelar roll i den totala ekonomin – om staten kan hantera det eller inte. Så kanske har vi gjort mycket av den ekonomiska debatten för svår de senaste åren. Teoretiserat för mycket och handlat för litet."

Saldot skall gå ihop. Det är så jag tolkar finansministerns intervju. Denna ism eller lära eller perssonismen har jag en viss förståelse för. Men den påminner mig mer om tankevärlden hos en kommunminister eller skatteminister än hos en finansminister. Perssons perspektiv är det kamerala. Det framgår också av programledarens fråga om var Persson fått sin ekonomiska utbildning. Han hänvisar till Kooperationen, sparbanksrörelsen och kommunerna. Men Sverige är inte en kommun, inte heller en sparbanksrörelse eller ett konsum. I ett samhällsekonomiskt perspektiv blir frågan hur detta nollsaldo skall skapas? På vilken nivå skall de offentliga utgifterna läggas? Hur mycket skatteköjningar och utgiftsnedskärningar skall vi ha? I finansplanen saknar jag analys och förståelse av dynami-

ken i den svenska ekonomin; hur den kan påverkas på ett sätt som skapar tillväxt och därmed bidrar till att ta ned budgetunderskottet. Nu dominerar det kamerala synsättet.

Tendensen i finansplanen är att förlita sig på återställarpolitik, en slags ekonomisk-politisk romantik. Men modellen man vill gå tillbaka till har i själva verket bidragit till dagens svårigheter. Detta illustreras utmärkt av den SNS-NBER-rapport som presenterades i veckan. Här pekar författarna ut vilka svårigheter som den svenska modellen skapat på område efter område. En slutsats hos de amerikanska ekonomerna är att den aktiva arbetsmarknadspolitiken är en lyxvara med en mycket tveksam effekt. Den kan to m bidra till att vi har så hög arbetslöshet.

Göran Persson beskrev i sitt anförande vad han kunde göra som finansminister för arbetsmarknaden. Hans svar var att skapa förtroendefull politik som sänker räntorna. Sedan tar SAF och LO sitt ansvar för lönebildningen. Men detta är ju receptet för att skapa olyckor. Detta ansvar hade SAF-LO under 1970- och 1980-talen. De kan inte ta sitt "ansvar", eftersom de möter en incitamentstruktur och ett regelsystem som ger dem monopol. De behöver inte ta hänsyn till konsekvenserna av felaktigt satta löner. I själva verket är det regeringen som skall ta ansvar för lönebildningen genom att konstruera en lämplig incitamentstruktur för arbetsmarknaden liksom den bör göra för kommunerna, sparbanksrörelsen och Kooperationen.

Kan jag då ge finansministern något annat råd för att klara dagens problem? Finansministern har en tendens att vara kritisk mot den finansiella marknaden. I själva verket är finansmarknaden den enda vän som finansministern har. I ett anförande i riksdagen klagade nyligen Göran Persson över alla lobbyister som sprang i riksdagens korridorer. Där var SAF, LO, pensionärernas, idrottens och böndernas organisationer. Han sade sig

sakna en lobbyist, nämligen framtiden. Jag citerar ur riksdagstrycket: "Och kom ihåg att framtiden saknar lobbyister. Framtiden har inga lobbyister."

Detta är en felsyn. Det är den finansiella marknaden som är framtidens lobbyist. Marknaden är en mekanism som kopplar ihop nutiden med framtiden genom räntan. Mitt råd till Persson är: Lyssna till marknaden – det är framtiden – lyssna inte till historien, dvs rörelsen.

Det finns många sätt att lyssna på marknaden. Ett förslag som inte kostar något och som finansministern kan genomföra redan i morgon: Ta hjälp från IMF. IMF kommer till Sverige varje år och skriver en rapport med "concluding comments". Den delas ut till statsministern, finansministern och riksbankschefen. Motsvarande rapport publiceras i en rad länder, bl a i Italien och Belgien. Enligt de bedömningar jag tagit del av kan rapporten ge finansministern en lobbyist för framtiden.

Jag vill föreslå att den första åtgärd som Göran Persson vidtar i morgon är att publicera IMF-rapporten. För att vara politiskt neutral är det lämpligt att presentera de två senaste rapporterna, den från juni 1993 för regeringen Bildt och den från november 1994 som gäller regeringen Carlsson. Vi brukar berömma oss i Sverige för vår öppenhet i debatten, så jag kan inte se något argument mot en sådan politik. Här finns en unik möjlighet att använda sig av IMF som bundsförvant. Kan finansministern se något skäl för att vi svenskar är mindre ekonomisk-politiskt mogna än italienarna? I så fall vill jag höra det från honom.

Är det inte bättre att få en hjälpande hand från IMF idag och därmed minska risken för en kanske mer burdus handpåläggning från IMF i morgon?

Min uppfattning är att Göran Perssons uppgift bör vara att fullfölja regimskiftet, att fortsätta på den väg som inleddes av Kjell-Olof Feldt i slutet av hans finansmi-

nistertid och som Anne Wibble arbetade vidare med. Det finns ingen väg tillbaka, det finns ingen framtid för en återställarpolitik. Försök att bedriva återställarpolitik kommer att sluta i en återvändsgränd.

Göran Persson:

Det är en tacksam uppgift att svara på Lars Jonungs inlägg. Han var ju den förra regeringens ekonomiska rådgivare, och det verkar som att han har ett behov av att rättfärdiga en del av den politik som då fördes. Jag tycker inte att det var alldeles övertygande.

Vi är idag i en situation där det gäller att hålla ordning på statens räkenskaper. Vad Jonung och hans kolleger har åstadkommit under de senaste tre åren kan liknas vid ett totalt sammanbrott. Att mot den bakgrunden stå här och recensera mina försök att skapa en sådan ordning att vi så småningom kommer fram till att vi har statsfinansiell balans, tycker jag inte ger särskilt mycket. Jag roas naturligtvis av Jonungs våltalighet, men om den har varit av den här klassen när råden har givits till statsministern under de gångna tre åren, förstår jag att det slutade som det gjorde.

Det är inte bara de senaste tre åren som är orsaken till den allvarliga situationen. En stor del av förklaringen är att vi hade en politisk nivå som inte var tillräckligt kraftfull för att kunna hantera hela konjunkturcykeln. Stabiliseringspolitiken fungerade utomordentligt väl under lågkonjunkturer, men det var inte möjligt att skapa politiska majoriteter för åtstramningar under högkonjunkturer. Under lågkonjunkturer byggdes skuldsättningen på, och under högkonjunkturer klarade vi nätt och jämnt av att få näsan ovanför vattnet. Det politiska Sverige har försökt hantera detta men misslyckats eftersom både den skattesänkande koalitionen och den utgiftshöjande koalitionen olyckligtvis är tvärpolitiska. Parallellt med detta har många ägnat sig åt diskussioner om hur

man skall avreglera, hur man skall liberalisera, hur man skall göra den ena eller andra insatsen för att höja tillväxten. Jag ställer gärna upp i en sådan diskussion, men jag vill att vi som har det politiska ansvaret först skall kvalificera oss för deltagandet genom att visa att vi klarar av att sköta finanserna.

Det här ser man om man studerar statens redovisning vilket man bör göra om man har det politiska ansvaret. Det har under de senaste åren varit en svag uppföljning av statens kostnader. Jonung och hans gäng har under tre år jagat kommuner och landsting och uppmanat dem att dra ner på sin konsumtion, samtidigt som de statliga kostnaderna steg mycket kraftigt. Frågan är vad som hänt. Det kan vi inte svara på, säger de, vi sysslar med tillväxt. Vi har en sådan ordning i denna gigantiska verksamhet att det är nödvändigt att använda elementära, kamerala grepp för att veta vad som händer med statens finanser.

Riksrevisionsverket, denna utmärkta myndighet, har pekat på att statliga myndigheter inte följer fattade beslut. De har gjort något annat än vad de politiska besluten har inneburit. Men lika fullt sitter myndighetscheferna kvar.

Det finns sådant som nu måste hanteras och som inte är särskilt behagligt att hantera. Min situation liknar den företagares som har att hantera ett sönderkört företag eller en raserad hushållsekonomi. Jag hävdar att gamla, goda principer duger gott i sammanhanget, särskilt för dem som skall låna oss pengar. De imponeras inte av några seminarieövningar, inte ens om de görs i Handelshögskolans aula.

I den svenska konstitutionen ligger en minoritetsparlamentarism som inte har givit oss de goda förutsättningar som hade varit nödvändiga.

Jag delar Ulf Jakobssons uppfattning om snöbollseffekten. Det första jag gjorde när jag blev ekonomisk talesman för partiet var att sätta mig in i statskuldsfrågan och själv handgripligt räkna

igenom olika scenarier. Vad händer vid X procents tillväxt, Y procents realränta och ett visst saldo med statsfinanserna adderat till nuvarande skuld? Det är lätt att se hur nära vi ligger en situation där detta går oss ur händer. Det är också lätt att se att vi har en situation inom räckhåll där vi kan hantera detta. Belgien, som var det första land jag besökte som finansminister, är intressant just av detta skäl. Jag diskuterade med min kollega Phillippe Maystadt hur man hanterar en sådan politisk situation. Det är lätt att se hur underskottet växer, inte till följd av några nya åtaganden i välfärdssamhället, utan därför att räntan på skulden läggs till skulden och man hamnar i en ond spiral där ränta på ränta läggs på den växande skulden. Detta kan även drabba Sverige. Jag är väl medveten om den risken.

Vi har många och svåra avvägningar att göra. En del tycker att höjda kapitalskatter hämmar tillväxten och menar att det finns exempel på att en sänkning av kapitalskatten skulle öka tillväxten. Jag är inte övertygad om detta. En sak är jag dock säker på: Jag tror inte att vi klarar kraftiga nedskärningar i de sociala trygghetssystemen om vi inte samtidigt ser till att vi fördelar bördorna så att även de välsituerade får bära sin del. Det är på mitt ansvar att väga av denna risk, men en än större risk är att få en folklig revolt på grund av en orättfärdig fördelningspolitik på statsfinansernas sanering. Jag håller fast vid skattereformens grundläggande principer om den 30-procentiga nivå som vi var överens om 1991, och som gav Sverige kanske Europas bästa skattemässiga förutsättningar för tillväxt. Detta är utanför seminarieövningens konst men inte utanför en finansministers avvägningar.

Det är lätt för mig att instämma i mycket av det som Ulf Jakobsson sade i övrigt, så jag har ingen större lust att gå i polemik med honom, och inte heller när det gäller Lars Heikensten. Jag tar till mig vad han säger om avsnitten på arbetsmarknadspolitik och tillväxtpolitiken i

finansplanen. De kan förbättras. Jag vill att det skall vara ett utomordentligt klart budskap till det svenska folket att nu är det vardag i politiken. Vi har slutat med de flotta, stora teorierna och de olika vägarna hit och dit. Man har prövat dem, och nu har vi kommit till den dagen då vi måste se till att det går ihop.

Jag har lagt en betoning på statsfinanserna och på att öka inkomsterna och minska utgifterna. Jag vet vad de som skall låna oss pengar tittar på. Om räntan faller och vi får förbättrade statsfinanser, får vi också ett ökat politiskt utrymme att föra ett samtal om hur vi ser på tillväxten. Men, om vi inte klarar att sanera statens finanser, kommer vi heller aldrig att få möjlighet att föra samtal.

Jag tar alltså till mig det som Ulf Jakobsson och Lars Heikensten sade. Jag känner igen det som Lars Jonung sade, han kommer ju från min egen värld. Jag kände igen en politikers sätt att uttrycka sig och skylla ansvaret på dem som kommer efter. Jag är beredd att bära ansvaret, men jag kommer aldrig att förlåta Jonung för hans misstag.

Björn Sprängare:

Nu har opponenterna möjlighet att kommentera och replikera.

Ulf Jakobsson:

Det är en enda punkt jag vill ta upp. Göran Persson betonade gång på gång att vi först måste klara budgetsaneringen, sedan kan det bli tid för tillväxtfrågor och annat. Nu är det, enligt finansministern inte tid att fundera på finesser och seminarieövningar när det gäller tillväxt, utan nu gäller det budgetsaneringen. Jag har lätt att förstå inställningen att budgetsaneringen måste prioriteras, men ekonomiskt hänger sakerna ändå ihop. Om man tar det drastiska exemplet att det olyckliga skulle hända att tillväxten under de närmaste åren skulle bli en procent, då

kan man vara helt säker på att det går käpprätt åt skogen också med budgetsaneringen. Samtidigt vill jag åter betona att bara små ökningar av tillväxten gör hela budgetsaneringsuppgiften mycket lättare. Jag tror att ett skäl till att finansministern fått så dålig utdelning på marknaden för alla sina kraftfulla åtgärder är att tillväxtpolitiken inte är trovärdig, därmed sjunker heller inte räntorna.

Göran Persson har haft tur med timingen i konjunkturuppgången. Där emot har han haft en viss otur med timingen vad gäller det mexikanska, italienska och spanska eländet, som färgat av sig på oss. Detta förhållande understryker vikten att vi så snabbt som möjligt fjärrar oss från gruppen av högriskländer. En riktig tillväxtpolitik är en nödvändig del i detta fjärrande och inget som vi har råd att vänta med.

Lars Jonung:

Det räcker med att styras med hjälp av det kamerala synsättet. Tillväxten får vi bekymra oss om sedan. Vi måste handla nu. Detta är Göran Perssons budskap. Han vill hoppa fram på endast ett ben, det kamerala. Jag tror att det är lämpligt för finansministern att gå på två ben samtidigt. Det ena benet är det kamerala och det andra är tillväxtbenet.

Det tjusiga är slut, sade finansministern vid ett tillfälle i kväll. Frågan är bara vad det tjusiga var. Jag hoppas att finansministern menar att det tjusiga var den svenska modell som utvecklades under 1960- och 1970-talen. Den modellen förefaller inte hållbar idag. Vi bör därför lägga grunden till en ny modell. Detta görs dock inte i finansplanen.

Finansministern vill handla. Det riktigt lyser av handlingskraft kring honom. Varför då inte göra det enklaste, det som går snabbast och inte kostar något: Publicera IMF:s "Concluding remarks" om Sverige. Det ger finansministern möjligheten att

framstå som handlingskraftig både i kväll och i morgon.

Göran Persson:

Herr ordförande, jag tycker att Lars Jonung på något sätt bjuder på replik. Han menar att handlingskraften skulle bestå i att vi publicerar IMF:s rapport. Det är en god spegling av den kultur han är fostrad i. När den kulturen får ansvaret för löpande verksamhet, för plus och minus, blir det genom rapporter. Det är möjligt att det lyser handlingskraft omkring mig, trots ryggsnitt och förkylning, och jag kan förstå att det är ovant. Det är inte särskilt svårt att förstå vad vi skall göra. Vi måste göra detta. Jag kan till viss del hålla med i resonemanget om tillväxtpolitik, men mitt utrymme att föra ett sådant resonemang kommer att vara obefintligt om jag inte klarar av att ta mig fram på stadiga, kamerala ben. Jag skall förvalta stora gemensamma tillgångar i form av skatter och avgifter från det svenska folket. Låt oss hantera dessa först och sedan se till att vi erövrar det andra.

Jag såg att Lars Tobissons första kraftfulla agerande som oppositionens ledande talesman i ekonomiska frågor var just att vi skulle publicera IMF:s rapport. De hade ju kunnat välja att pröva sig fram tidigare för att se om det hade haft någon inverkan på tillväxten. Jag har noterat förslaget från Jonung, och eftersom jag är en öppen person skall jag ta det till mig och fundera på det. Men jag är inte säker på att det imponerar på marknaden i morgon om jag säger att jag skall följa Jonungs råd.

Vi har inte diskuterat de frågor som rör den Europeiska Unionen i kväll. En av de viktigaste förutsättningarna för den ekonomiska politiken erövrade vi i höstas. I Sverige håller det nu på att bildas en uppfattning om att vi försummar våra chanser genom att vi inte är tillräckligt framgångsrika i att få bidrag från EU. Om det var så att det var unionens bidragssystem vi sik-

tade på när vi ansökte om medlemskap har vi lurat oss själva. Det var marknadstillträdet och kulturgemenskapen som var utgångspunkten. Det återflöde vi får i form av bidrag kommer aldrig att matcha den stora medlemsavgift vi betalar. I medlemskapet ligger en enorm potential för dem som begriper att ta för sig. Men om vi skall föröda den möjligheten genom att nu börja titta oss själva i naveln och säga att vi "missar 50 miljoner i mjölkbidrag till Svealands inland", då har vi försuttit också den här chansen. EU-frågan måste in i den ekonomisk-politiska debatten, den håller redan på att falla åt sidan. Det är kanske det bästa bidraget vi kan ge ur ett tillväxtperspektiv. Det är nu det verkligen handlar om att vara kreativ och ta till vara möjligheterna. De svenska storföretagen gör det redan. Alla de andra som vill växa skall ta sig ut i Europa och ta för sig, både som människor och som företag.

Björn Sprängare:

Innan vi skiljs åt lämnar jag ordet till tre talare som har anmält sig.

Danne Nordling:

Jag vill ta upp ett annat område som också fallit bort ur debatten i kväll och där det också skulle behövas stor handlingskraft. Regeringens ekonomiska politik kommer nämligen inte att lyckas med att få ner arbetslösheten till en acceptabel nivå. Det kan man utläsa av Finansdepartementets egna medelfristiga kalkyler.

I år förutses den totala arbetslösheten (inklusive konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiska åtgärder) ligga på 11,6 procent. Om Finansdepartementets mellanalternativ skulle slå in, sjunker den totala arbetslösheten till 9,5 procent 1998. Detta alternativ bygger på att räntan på 5-åriga statsobligationer sjunker från dagens 10,5 procent till 8 procent 1998. Det bygger också på att hushållens sparkvot

sjunker med 5,2 procentenheter – från förra årets 8,5 till 3,3 procent, vilket betyder att drygt 60 procent av hushållssparandet upphör.

Skulle i stället departementets lågalternativ med 2 procents BNP-tillväxt slå in, kommer den totala arbetslösheten att förbli praktiskt taget oförändrad 1998 – 11,2 procent mot dagens 11,6 procent. Ändå är lågalternativet inte något pessimistiskt scenario i övrigt. Räntan förutses sjunka från 10,5 till 8,5 procent och hushållssparandet med 4,4 procentenheter, vilket betyder att drygt 50 procent av hushållssparandet upphör.

Uppenbarligen är det fara värt att utvecklingen kan bli ännu sämre än i Finansdepartementets lågalternativ. Och då kommer den totala arbetslösheten att stiga. Det finns ingen expansionskraft i näringslivets hemmasektor. Orsaken är att skattehöjningarna och i någon mån utgiftsnedskärningarna håller tillbaka den privata konsumtionen. Om hushållssparandet inte sjunker, kommer produktivitetsoökningen att överstiga konsumtionsökningen med sjunkande sysselsättning som följd. Har finansministern någon reservplan om detta skulle inträffa?

I en normal marknadsekonomi hade högkonjunkturen i exportindustrin spridit sig till hemmasektorn via lönebildningen. Större löneökningar i exportföretagen än i hemmasektorns företag hade medfört att exportföretagens anställda hade kunnat öka sin konsumtion vilket hade lett till fler jobb i hemmasektorn.

Nu pressas i stället hemmasektorn av i stort sett lika stora löneökningar som exportsektorn. I hemmasektorn blir resultatet prisstegringar. Exportföretagen får däremot en extra vinstökning som visserligen leder till ökade investeringar så småningom. Men det tar lång tid innan det blir flera jobb denna väg och effekterna av detta är redan inräknade i regeringens medelfristiga kalkyler.

Den svenska lönepolitiska modellen och till viss del även regeringens höjning

av marginalskatten motverkar alltså den stimulans av hemmasektorns sysselsättning som annars hade skett via exportsektorn. Borde inte finansministern explicit ta ställning för att ökade löneskillnader är nödvändiga för att det skall skapas flera jobb? Detta gäller inte bara i relationen mellan näringslivets export- och hemmasektor utan också på andra områden.

Rolf Englund:

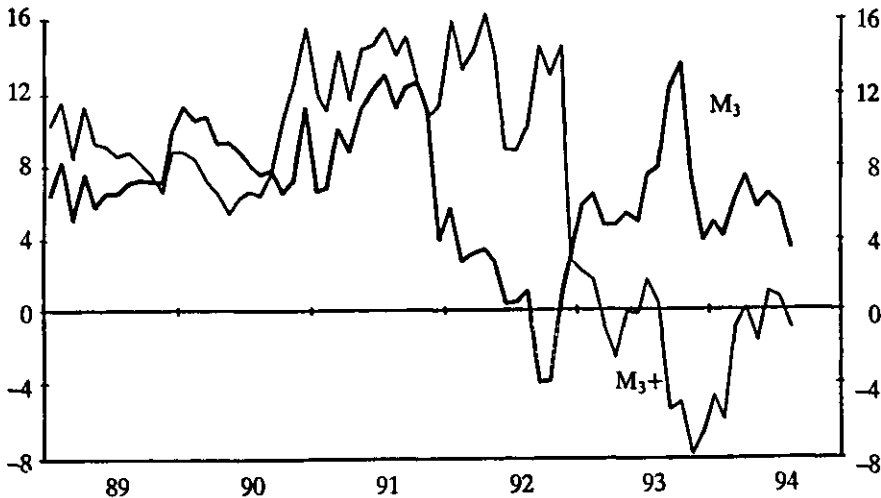
I år är det ju valår igen och vi skall ha val till den Europeiska Unionen och en av frågorna blir då hur vi skall ha det med den gemensamma valutan.

Om Göran Persson lyckas med den åtstramning och sanering av statsfinanserna som han här mycket välutaligt har behandlat, är det möjligt att hans parti, det socialdemokratiska arbetarpartiet, SAP kommer att uttydas S&P.

När riksbankschefen Urban Bäckström hade utfrågats av Finansutskottet häromdagen sade Johan Lönnroth att Riksbanken för en monetaristisk åtstramningspolitik. Men det är inte sant. Man måste vara varsam med orden. Antagligen för Riksbanken en monetär åtstramningspolitik men icke en monetaristisk. Varje monetarist vet att man kan öka penningmängden för mycket eller för lite.

Som man ser i diagrammet har vi haft en mycket ojämn och låg ökning av penningmängden (*Figur 6*). Detta indikerar låg tillväxt ett år framåt och låg inflation två år framåt. Det vore bra om Göran Persson vid en av sina överläggningar med Johan Lönnroth kunde upplysa honom om dessa skillnader.

På sidan 17 i finansplanen ger finansministern en intressant historieskrivning om händelserna hösten 1992. Riksbanken "tvingades till en rad höjningar av marginalräntan för att stabilisera situationen. De stigande räntorna förvärrade den finanskris som utlösts av fastighetsprisernas snabba nedgång", skriver Göran Persson. Sedan skriver han "på initiativ av den

Figur 6 Penningmängden; M_3 och M_3+ . Procentuell förändring i årstakt.

Källa: Riksbanken.

socialdemokratiska oppositionen träffades under september och oktober tre uppgörelser om ekonomisk-politiska åtgärder".

Riksbanken höjde ju inte räntan för att stabilisera situationen i allmänhet och allra minst för att stabilisera fastighetspriserna. Det var för att hålla växelkursen vid den nivå som riksbank och regering hade bestämt att den skulle ha. Detta misslyckades, som bekant.

Längst bak i finansplanen, i något som heter "Bilaga 1.3. Vissa tabeller rörande den statsfinansiella utvecklingen, m.m." finns det en tabell 2, Statsbudgetens real-ekonomiska utveckling. Där kan man se hur saker som skatter och statlig konsumtion och investeringar har utvecklats. Där finns också en rad för valutaförluster som är en delpost i statsskuldräntorna. Där kan man se att valutaförlusterna budget-åren 1992/93 och 1993/94 uppgått till drygt 46 respektive nästan 43 miljarder kronor. De hittills på detta sätt redovisade valutaförlusterna uppgår således till sammanlagt 89 miljarder kronor. Det är visserligen inte 100 miljarder kronor, men även 89 miljarder är väldigt mycket pengar.

Jag vill nu fråga Göran Persson om det fortfarande återstår valutaförluster att re-

dovisa och den ungefärliga storleksordningen av dem, och vilka slutsatser som finansministern har dragit av de vunna erfarenheterna på valutaområdet. Anser finansministern idag till och med att det är bra att ha en flytande växelkurs? Den gemensamma valutan är känslig – vi har ju skrivit under att vi är för den – men det vore bra om finansministern här kunde lämna några reservationer och tala om att det finns bekymmer med en sådan valuta.

Sven-Olof Lodin:

Jag avser inte att tala om det generella skatteinnehållet i de tre regeringspaketen utan jag skall anknyta till vad Ulf Jakobson nämnde om vikten av att man utformar systemen så att de befrämjar tillväxt. Som exempel skall jag ta finansieringen av EU-avgifterna.

Som framgår av *Tabell 1* ingår ett antal små och speciella skatter som ger mycket lite pengar till staten. Det verkar ganska oskyldiga och ger intryck av att man har spritt ut bördorna jämnt över olika områden. I själva verket är dessa småskatter utomordentligt olämpliga för ändamålen på grund av sina mycket speciella skattebaser. Om vi tar den föreslagna fördubb-

Tabell 1 Finansiering EU-avgift.

Miljarder kronor	1998
Minskade utgifter (ca)	6,0
Höjd arbetsgivaravgift 1,5%	6,3
EU-anpassad moms och punktskatter	1,1
Fastighetsskatt jordbruksfastigheter 1,7%	0,4
Fastighetsskatt skogsfastigheter 0,5%	0,4
Fastighetsskatt industribyggnader 0,5%	0,7
Fastighetsskatt kommersiella lokaler 1,0%	2,0
Dieseloljeskatt arbetsredskap	0,4
Miljöavgift handelsgödsel	0,2
Höjd koldioxidskatt industrin	0,3
Höjd produktionsskatt "äldre" vattenkraft	0,4
Höjd produktionsskatt kärnkraft	0,1
Miljöskatt naturgrus	0,1
Summa	18,4
Återstår att finansiera	1,7
Summa	20,1

lingen av CO₂-skatten för industriell tillverkning och sätter den i ett internationellt perspektiv, är den allt annat än oskyldig.

Diagrammet (*Figur 7*) visar den nuvarande svenska nivån, nivån efter den föreslagna höjningen och skattenivån i det förslag till EU-direktiv som definitivt kapsejsade vid toppmötet i Essen. Redan den nuvarande svenska nivån, 8 öre per kg CO₂, är nära dubbelt så hög som den föreslagna nivån för EU, som inte accepterades av alla länder därför att den anses vara för hög och skada den europeiska industrins konkurrenskraft alltför mycket.

Det andra felet med CO₂-skatten är att den slår ojämnt.

Mitt exempel (i *Tabell 2*) avser Boliden Mineral och är inte det värsta exemplet men belyser problemen väl. Det är effek-

Tabell 2 Skattehöjningar.

Boliden Mineral:	
Arbetsgivaravgifter	10
Dieselskatt arbetsfordon	16
CO ₂ -skatt	8
Övrigt	6
40 milj kr	

Anm: Förväntad vinst 1994 137 milj, 1993 förlust 191 milj.

terna för Aitikgruvan i Gällivare som slår igenom. Arbetsgivaravgiften är normalt en betydligt större belastning för industrin än de föreslagna småskatterna men för Boliden Mineral betyder, om man utgår från normalrelationer, dessa småskatter 20 gånger mera än för ett normalföretag. En tredjedel av ett lysande års vinst, 1994, försvinner i nya skatter. I längden blir produktionsförutsättningarna ohållbara. Detta betyder inte att arbetsplatser försvinner i år men det betyder väldigt mycket för möjligheterna till framtida investeringar och för Gällivares möjligheter att överleva.

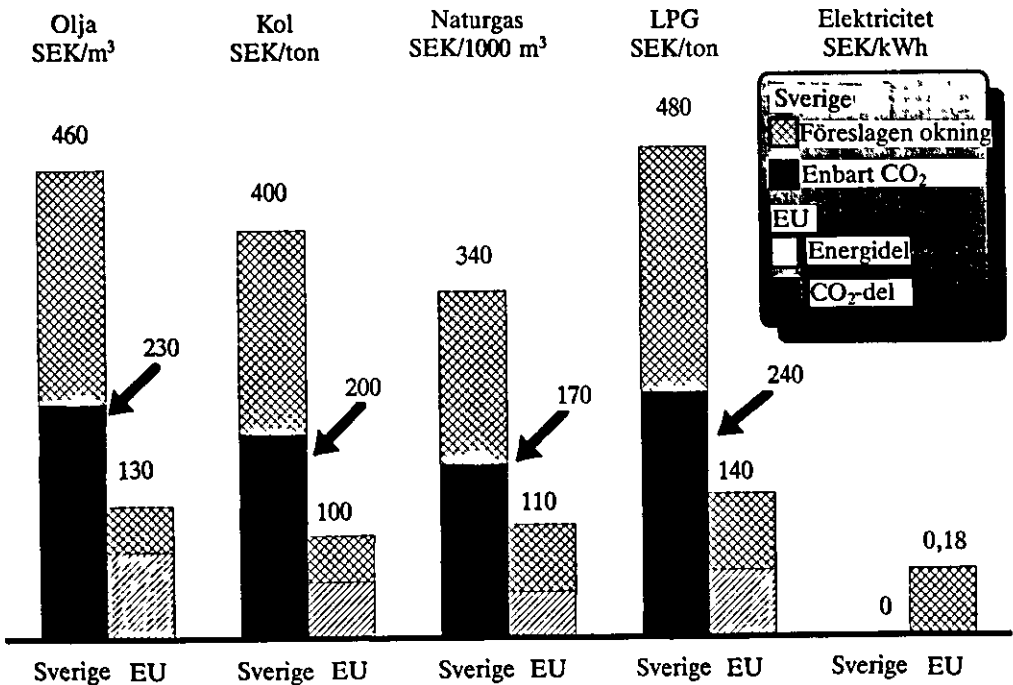
Trots att dessa skatter införs också av miljöskäl får de negativa miljöpåverkningar. I den utsträckning de medför att vi förlorar marknadsandelar till andra länder och att tillväxten i Sverige blir mindre utgör vi det till länder med betydligt smutsigare produktionssätt som kommer att ta över produktionen och då har vi förvärrat de globala miljöproblemen.

I statsfinansiellt hänseende svarar dessa småskatter för obetydliga belopp men tillväxtmässigt i enskilda branscher medför de en tung belastning, i vissa fall t o m en helt orimlig belastning. Det bör finnas utrymme för regeringen att tänka om hur EU-finansieringen skall fördelas. Finansministern har ju också tid att göra det, eftersom propositionen ännu inte har lagts fram.

Figur 7 Energiskatt för industrin i Sverige och EU.

EU förslag = 3 dollar per fat råolja

Energiskatt för svensk industri = SEK 0,08/kilo CO₂

Källa: Industriförbundet.

Björn Sprängare:

Finansministern får sista ordet.

Göran Persson:

Låt mig kommentera det sista först. Sven-Olof Lodin tillhör dem som hittar bättre i Kanslihuset än jag. Han har haft ett visst inflytande på skattelagstiftningen de senaste åren. Jag har vant mig vid att lyssna på honom och också ta intryck av vad han säger. De argument som har använts mot koldioxidskatten är i viss mån riktiga. Om Lodin hade lyssnat på diskussionen i måndags på Ekofin-rådets möte skulle han ha märkt att åtminstone 10 av 15 talade om vikten av att införa en koldioxidskatt i Europa. Den frågan är inte avförd. Det finns däremot något land som blockerar, men den blockeringen kan komma att bytas ut mot något annat – så fungerar den

europiska politiken. *Svenska Dagbladet* skrev häromdagen att någon sagt att den som tror att det är ett bridgesällskap vi har kommit in i har missförstått det hela. Det är snarare en rugbymatch. Det är en hård politisk miljö där man plötsligt kan byta till sig de mest fantastiska saker. Jag är ganska säker på att Lodin kommer att få sin koldioxidskatt också i Europa. Det finns dock ingen anledning att lägga fram förslag som får orimliga effekter. Jag tar gärna emot förslag om hur man skall kunna ersätta skatten. Den måste dock finansieras.

Till den förste talaren om arbetslösheten. Han har nog missförstått finansplanen något. Det är inte historiens sista finansplan han läser, utan den första i en lång rad.

Den visar hur de åtgärder som vi nu vidtar kommer att påverka arbetslöshets-

nivån. Om vi klarar av att vinna en finanspolitisk trovärdighet får vi också utrymme att hantera arbetslöshetsfrågan. Vi har inte accepterat en ambitionsnivå som ligger på 9 eller 10 procents total arbetslöshet. Vi skall längre ner, men för att komma längre ner måste vi skapa trovärdighet för finanspolitiken. Man kan alltid diskutera vad olika skatteförändringar har betytt för arbetslösheten. Internationella erfarenheter på det området är inte särskilt upplyftande. Vi får söka oss fram, och vi kommer definitivt inte att slå oss till ro med de arbetslöshetstal som har presenterats i årets finansplan.

Rolf Englund tog upp flera stora frågor som skulle kräva en hel kväll för genomgång. Jag skall ge svar på frågan om en flytande växelkurs. Jag tror att det kommer att ta tid innan vi kommer tillbaka till en fast växelkurs. Vi får leva med nuvarande läge ett tag till. Jag binder mig inte vid årtal. Innan vi går in i en gemensam europeisk valuta skall riksdagen ta ställning till detta. Innan vi överhuvudtaget diskuterar detta skall vi först hantera konvergenskriterierna och konvergensprogrammet. Jag ser programmet som ett stöd i en ekonomisk-politisk sanering och jag har planer att gå till unionen i vår med ett svenskt program som visar hur vi skall gå konvergenskraven till mötes. Vår stats-skuld kommer att vara ett bekymmer. Å andra sidan kan man trösta sig med att när jag lyssnar på unionens företrädare talar allt fler av dem om Belgien som ett land som skulle klara konvergenskriterierna. Det är mycket märkligt. Belgien har sådant löpande underskott att de anses ha hanterat sina statsfinanser på ett sätt som gör att de är trovärdiga och att de har grepp om situationen. Detta trots att storleken på statsskulden är större än vad som tillåts av kriterierna.

Konvergenskriterierna är sunda mål för ekonomisk politik – låg inflation, låg ränta, lågt underskott. Låg skuldsättning används ofta i den ekonomiska debatten för att skrämman upp folk eftersom det

skulle förorsaka ett svenskt regimskifte. Det är fel. Konvergenskriterierna är ett uttryck för goda ekonomisk-politiska mål. Vi nådde konvergenskriterierna som mål under de år som Sverige fungerade som bäst, och dit skall vi tillbaka. Rolf Englund och andra får se om vi lyckas med det långa återtag till sunda ekonomiska mål. Min avsikt är att driva det ditåt. Det blir inte lätt, men det är svårt att tänka sig en viktigare uppgift.

Björn Sprängare:

Jag vill än en gång tacka Göran Persson, du har en mycket stor uppgift framför dig och vi är alla beroende av vad som händer och vi önskar dig lycka till. Jag vill också tacka opponenter och de övriga talarna.